

A szakértői elfogultság a büntetőügyekben

I. rész

Forensic Expert Bias in Criminal Justice Part I

Lontai Márton

főigazgató
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
lontaim@nszkk.gov.hu

Pamzsav Horolma

Dr. DSc, igazságügyi genetikus
szakértő
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
pamzsavh@nszkk.gov.hu

Petrétei Dávid

Dr., osztályvezető
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
Daktiloszkópiai Szakértői Intézet
petreteid@nszkk.gov.hu

Absztrakt

Cél: A kétrészes tanulmány szerzői ismertetik a *Science* cikkét Itiel Dror munkásságáról, majd ebben az első részben részletesen elemzik a daktiloszkópiával kapcsolatos tanulmányait, összevetik más szakcikkekkel, részletesen bemutatják az ujjnyomszakértői munka legnagyobb tévedését, illetve ismertetik saját kísérletüket.

Módszertan: A tanulmány a *Science* cikk első felének ismertetése után számos külföldi szakcikk és néhány releváns hazai szakcikk feldolgozásával azok szintézisét végzi el. A Mayfield-ügyet – a széles körben feldolgozott USA kormányzati jelentések mellett – a kevésbé közismert polgári bírósági ítélet felhasználásával mutatják be a szerzők. Saját empirikus kísérletük tapasztalatait a tanulmány végén összegzik.

Megállapítások: A szakértők kognitív elfogultsága komoly hatással lehet az igazságszolgáltatásra, mégis a téma részletes kutatása az ezredforduló utáni hírhedt justizmordok után indult csak meg. Itiel Dror szerepe ebben úttörő és megkerülhetetlen, bár egyes állításait a tanulmányban pontosítják a szerzők, illetve más szerzőkkel egyetértve vitatják. A hírhedt Mayfield-ügyben a jogtalanul őrizetbe vett jogász által indított per kevésbé közismert iratait egybevetve a többször feldolgozott kormányzati jelentésekkel, gyanú merült fel a szerzőkben arra vonatkozóan, hogy az ügy nem a szakértők kognitív elfogultságáról szólt,

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2024. 03. 27. Átdolgozás: 2024. 05. 21.
Elfogadás: 2024. 05. 27.

hanem klasszikus koncepció per volt. Saját empirikus kísérletük az IAI által lefolytatott kísérlettel egyezően, Dror eredményeivel ellentétben, nem támasztotta alá a kontextuális elfogultság érdemi hatását a daktiloszkópiai azonosításra. **Érték:** A tanulmány átfogó képet nyújt Itiel Dror munkásságán keresztül a szakértői elfogultság problémájáról, továbbá használható megoldási javaslatokat kínál.

Kulcsszavak: forenzikus tudományok, igazságügyi szakértő, kognitív elfogultság, kontextuális elfogultság

Abstract

Aim: In the two-part study, the article from Science about Itiel Dror's work is summarized, and then in this first part, his studies related to friction ridges are examined in detail, compared to other scientific papers. The most famous false positive identification in the fingerprint field is also covered, and the authors' experiment is presented.

Methodology: After summarizing the first half of the Science article, the study synthesizes of numerous international papers and some relevant Hungarian articles. The Mayfield case is presented using the lesser-known civil court decision, in addition to the widely studied US government reports. The experiences of the authors' empirical experiment are summarized at the end of the study.

Findings: The cognitive bias of forensic experts can have a serious impact on the judiciary, yet detailed research on the topic only began after the infamous mistaken identifications around the turn of the millennium. Itiel Dror's role in this is pioneering and undoubted, although this paper clarifies some of his statements, and discusses them in agreement with other authors. In the infamous Mayfield case, comparing the less well-known documents of the trial initiated by the unlawfully detained lawyer, with the government reports that have been extensively analysed, this paper suggests that the case was not about the cognitive bias of the experts, but rather an attempt to hold a classic conceptual (pre-determined) trial. The authors' empirical experiment, in agreement with the experiment conducted by the IAI, in contrast to Dror's results, did not support the substantial effect of contextual bias on fingerprint comparison.

Value: The study provides a comprehensive picture of the problem of expert bias through the work of Itiel Dror, and also offers useful solutions to mitigate it.

Keywords: forensic sciences, expert, cognitive bias, contextual bias

Bevezető

Az igazságügyi szakértők a tevékenységüket a szakértői törvény és más jogszabályok rendelkezései, valamint a tevékenységükre irányadó szakmai szabályok és esküjük megtartásával, legjobb tudásuk szerint kötelesek végezni. Mivel azonban a szakértők is emberek, az emberi mivoltunkból származó kognitív elfogultságok befolyásolják vagy befolyásolhatják az objektív szakértői vélemény megalkotását. A kétrészes cikkben bemutatásra kerülnek – Itiel Dror, a kognitív idegtudomány szaktekintélye által készített – olyan kutatási eredmények, amelyek az ujjnyomat szakértőktől az igazságügyi orvosszakértőn keresztül az igazságügyi genetikus szakértőig érintik a tevékenységüket.

De vajon a szakértők ki tudják-e kapcsolni az érzelmi és kognitív „részhajlásukat”? Itiel Dror – a szerzők egyikének LinkedInről ismerőse – egy linket posztolt a következő megjegyzéssel: „*Megtisztelő és hálás vagyok, hogy a Science magazin úgy döntött, közzétesz egy 5 oldalas cikket a kutatásomról*”. A linkre rákattintva az alábbi cikk jelenik meg: *The bias hunter*, azaz *Az elfogultságvadász* (URL1; Starr, 2022).

A cikk elgondolkodtatott minket. Munkánk során az objektív és kategorikus azonosításra képes klasszikus daktiloszkópiával foglalkozunk, illetve „*a bűnüldözés arany standardja*” (Lynch, 2003) jelzővel illetett DNS-profil vizsgálattal. Mégis okozhatnak meglepetést, ahogy bárkinek, aki elhivatott a szakértői szakma iránt, és kétséget kizáróan bízik a természettudomány vívmányaiban, büszkén és bátran alkalmazva nap mint nap a tudományok kínálta vizsgálati módszereket.

Ártatlan személy elítéltetése vagy bűnös személy szabadon engedtetése a törvényszéki tudományterületek művelőinek olyan lelki traumát okozhatnak, amin túllépni képtelenség. Természetesen mi, szakértők minden olyan külső és belső tényezőt figyelembe veszünk, amelyek a vizsgálati eredményt befolyásolhatják, de mégis, az emberi tényező kikerülhetetlen.

Mi, szakértők, mint mindenki más, emberek vagyunk, nem pedig robotok, amelyek vezérlő szoftverének az „érzelem és elfogultság” menüpontjában az alapértékek (default values) nullára vannak beállítva, és ezáltal kikapcsolódnak a kognitív részhajlások. Ráadásul az agyunkban tárolt pozitív/negatív emlékek, amelyek az életünk során a környezeti és társadalmi hatások révén keletkezettek, sajnálatosan nem mérhetők műszerekkel, nem figyelmeztetnek minket arra egy kiugró hibaüzenetben, hogy „bias error”, azaz „elfogultsági hiba”!

A fentieket figyelembe véve ismertetjük az alábbi angol nyelvű cikket, hogy ösztönözzük és figyelmeztessük a szakértő kollégákat arra, hogy próbáljunk meg beépíteni az agyunkba egy „hibaüzenetet”, amely vészjelzést adhat annak, aki rendelkezik „adó-vevő” készülékkel! Reméljük, hogy minden szakértő

kollégának van adó-vevő készüléke. Lehet, hogy a cikk a magyar szakértői társadalomban is nagy felháborodást fog kelteni, ahogy világszerte, de ha mi kivételek lennénk, akkor próbáljuk meg jobbra, szebbé, aggálytalanná tenni a szakmai módszertanokat.

Douglas Starr: Az elfogultságvadász

Itiel Dror, a University College London (UCL) kognitív pszichológus kutatója évtizedek óta tárja fel az elfogultság szerepét a törvényszéki tudományokban, még akkor is, ha ez nagy felháborodást vált ki a szakértői társadalomban. (Starr, 2022) Munkásságában valós esetek és adatok felhasználásával mutatja be, hogy a kórházi ellátáshoz és a légi közlekedéshez hasonló szakterületek szakértői hogyan képesek megváltoztatni véleményüket, ha ugyanazokkal az adatokkal különböző kontextusban találkoznak. Legismertebb munkái azonban a törvényszéki-igazságügyi tudományokat érintették, amikben arról számolt be, hogy a terület „tudománytalan” eszközöket használt. 2009-ben a Nemzeti Kutatási Tanács (National Research Council) egy úttörő jelentést¹ tett közzé, amely szerint a legtöbb kriminalisztikai szakterület – beleértve a lövedékek, szörszálak, harapásnyomok és még az ujjnyomok összehasonlító vizsgálatát is – inkább a hagyományon, mintsem a számszerűsíthető tudományon alapul. Dror kimutatta, hogy a legtöbb kriminalisztikai probléma nem egy-egy (az egész kosár almát tönkre tevő) „rothadt alma” szakembertől származik, akik bekerültek a bűnügyi laboratóriumokba. Inkább ugyanabból a tudatalatti elfogultságból származik, ami mindnyájunk napi döntéseire hatással van – azokból az egyszerűsítésekből és általánosításokból, amelyekre agyunk a valóság feldolgozása során támaszkodik.

Dror egyik munkája azt vizsgálta, hogy a légierő pilótái miként használják fel a mentális képalkotást a nagy sebességgel haladó ellenséges repülőgépek felismerésére. A projekt felkeltette David Charlton brit ujjnyomozásértő figyelmét, aki szakterületét illetően kételkedni kezdett saját kognitív elfogulatlanságában. Ehhez táptalajt adott két, szakmai berkekben közismert és nagy port kavart téves daktiloszkópiai azonosítás. Az Egyesült Királyságban 1997-ben robbant ki botrány, amikor brit ujjnyomozásértők tévesen azonosították Shirley McKie skót rendőrtiszt nyomait egy gyilkosság helyszínén. Később amerikai szakértők kizárták, hogy az ujjnyom tőle származott volna. Az Egyesült Államokban

---

1 National Research Council of the National Academy of Science: Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward ([URL2](#)).

pedig 2004-ben az FBI őrizetbe vette Brandon Mayfieldet a március 11-i madridi vasúti robbantás elkövetőjeként. Az FBI daktiloszkópiai adatbázisában valóban szerepelt Mayfielt, és a rendszer valóban felkínálta őt az ügynevezett kandidátusi listán, amit a későbbiekben részletesen is kifejtünk. Starr cikke (Starr, 2022) kissé hatásvadász módon ezt úgy tálalja, hogy „hús közeli találat is volt”, köztük Mayfield ujjnyomata, ez viszont nem teljesen állja meg a helyét. Tény viszont, hogy az FBI inntől Mayfieldre összpontosította a figyelmet, aki (ugyancsak tény) áttért az iszlám hitre, és korábban jogi védelmet nyújtott egy tálib kapcsolatokkal is rendelkező, portlandi (Oregon állam) lakosnak. Hetekkel később, amikor a spanyol hatóságok megtalálták a valódi robbantót, Mayfield kiszabadult, majd beperelte az Egyesült Államok kormányát.

Starr cikke (Starr, 2022) szerint e két botrány hatására Charlton felvette a kapcsolatot Drorral, és hamarosan közös kutatásba fogtak. Ennek keretében felkerestek öt ujjnyomatszaktörtőt, akik tudtak a Mayfield-ügyről, de addig nem látták az ujjnyomokat. Dror és Charlton mindegyik szakértőnek küldött egy-egy olyan nyomot és nyomatot, amit az adott szakértő korábban beazonosított a saját ügyében. A kísérlet során azt mondták nekik, hogy a megküldött nyom és nyomat a hírhedt Mayfielt-ügyből származnak, ahol az ujjnyomatok közismerten nem egyeztek meg a helyszíni nyommal. Az öt szakértő közül négy elmentmondott saját korábbi döntésének: hárman jutottak arra a következtetésre, hogy a nyom és a nyomat nem egyezik meg, egy szakértő pedig úgy érezte, hogy további információra van szüksége a megalapozott döntéshez. A kutatás hipotézisei szerint az idő múlása, illetve főleg a külső információk befolyásolták őket.

Egy következő vizsgálat során Dror és Charlton hat szakértőnek adott általuk korábban megvizsgált nyomokat, továbbá elfogult információkat: néhányuknak azt, hogy a gyanúsított beismerte az elkövetést, néhányuknak viszont azt, hogy igazolt alibije volt. A hat szakértő közül négy megváltoztatta korábbi megállapításait. A kutatások eredményeinek publikálása Charlton ellen fordította számos ujjnyomatszaktörtő kollégáját, egészen odáig, hogy már fontolóra vette karrierje feladását.

Dror más befolyásoló tényezőket is megvizsgált az ujjnyom-azonosítás során. Úgy találta, hogy a szakértők még azután is az AFIS kandidátusi lista elejére koncentrálnak, hogy összekeverték nekik a sorrendet. Feltételezése szerint a számítástechnikában túlzottan bízó tudatalatti hajlam miatt.

„Sokan vélik úgy, hogy az ujjnyomok nem hazudnak – véli Dror – de az is igaz, hogy nem beszélnek. Mindig a vizsgáló személy hozza meg a döntést, és minden ember tévedhet.” (Starr, 2022)

A cikk ismertetését a tanulmány második részében folytatjuk.

Elfogultság a daktiloszkópiában?

Dror és szerzőtársainak cikke az AFIS-rendszer által okozott elfogultságról (Dror, Wertheim, Fraser-Mackenzie & Walajtys, 2012) valójában arra a következtetésre jut, hogy a szakértők sokkal több időt szentelnek a kandidátusi lista élmezőnyének, mint a lista végének, a vizsgálatra fordított idő pedig csökkenti a téves kizárás vagy a tévesen eldönthetetlennek minősítés esélyét. A tanulmány legfontosabb eredménye tehát az, hogy nem maga a nyomat a döntő, hanem a nyomat kandidátusi listában elfoglalt helye. Ezzel kapcsolatban azonban megjegyzésre érdemes, hogy a valódi AFIS-rendszerek azért rangsorolják a nyomatokat a kandidátusi listán, mert az algoritmus szerint egyes nyomatok „hasonlóbbak” az összehasonlítani kívánt nyomhoz vagy nyomathoz, mint más nyomatok. Minden valódi szakértő tisztában van azzal, hogy nem mindig a kandidátusi lista első helyezettje kerül azonosításra (ha ugyan egyáltalán sor kerül azonosításra), ugyanakkor a tapasztalatok szerint igen ritka, hogy a kandidátusi lista utolsó eleme lenne a valódi találat. Dror és szerzőtársai a kísérlet során véletlenszerű sorrendbe keverték a nyomatokat, és azokat rangsorolt kandidátusi listaként mutatták be a résztvevőknek, akik valóban a lista élén lévő nyomatokra koncentráltak.

Felmerül azonban a kérdés, hogy a kandidátusi lista által okozott elfogultság mennyiben befolyásolja a daktiloszkópiai azonosítás egészét vagy végeredményét. Ezért két kiegészítést le kell szögeznünk. Egyrészt az AFIS-adatbázisban végzett keresés önmagában nem azonosítás. Ha a kandidátusi lista egyik elemével azonosnak találja a nyomot, a szakértők (hazánkban legalábbis) mindig elvégzik a nyom és nyomat közvetlen, számítógép nélküli összehasonlítását is. Majd ezt követi (a világon gyakorlatilag mindenhol) az ACE-V módszertan szerinti megerősítés vagy igazolás (legalább) egy másik igazságügyi szakértő által. Ez a minőségbiztosítási eljárás alapvető része az akkreditált munkafolyamatnak, olyan kötelezően beépített kontrollmechanizmus, ami az egyes szakértők tévedését vagy elfogultságát igyekszik megelőzni. A téves kizárásokat illetően pedig azt kell leszögeznünk, hogy az AFIS-rendszerek mindig és folyamatosan kínálják fel azonosításra a beléjük rögzített, hasonlóknak ítélt nyomatokat és nyomatokat. Ha egy szakértő átsiklik egy lehetséges azonosítás felett, az nem jelenti azt, hogy a nyom törlődik; semmi sem zárja ki, hogy aznap, másnap, vagy egy hét múlva egy másik szakértő végrehajtsa az azonosítást.

Dror és munkatársainak kísérlete során a szakértőknek kötelező volt a kandidátusi lista valamennyi elemére egyenként nyilatkozni az „azonos”, a „kizárt” vagy az „eldönthetetlen” megállapításokkal. Az „eldönthetetlen” megállapítást a kísérlet akkor vette hibának, ha azonosítás helyett választotta azt a szakértő.

Érdekes kérdést vet fel ez a válaszlehetőség egy nyomatokra is kiterjedő összehasonlítás esetén – a magyar eljárás szerint az azonosításra alkalmas nyomot azonosítani vagy kizárni lehet. Az „eldönthetetlen” leginkább nyom-nyom összehasonlításakor képzelhető el (például az egyik nyom a tenyér egyik fele, a másik nyom a tenyér másik fele), vagy ha a nyomat nem tartalmazza azt a területet (például ujjhegy, tenyérél stb.) mint a nyom, vagy ha a nyomat minősége nem megfelelő (a releváns területe elmosódott stb.). Az idézett tanulmányból nem derül ki, hogy mikor és miért lehetett „eldönthetetlen” opciót jelölni, sem pedig az, hogy ez mennyire része az adott szakértő módszertanának. (Azaz lehetséges, hogy azt gondolta: bizonytalan esetben nyugodtan „passzoljon”.) Dror és szerzőtársa az „eldönthetetlen” kategóriát csak egy későbbi tanulmányában járja körül (Dror & Langenburg, 2018), bár nem foglalnak egyértelmű állást abban, hogy mikor és milyen értelemben engedhető meg az „eldönthetetlen” nyilatkozat.

A Mayfield-ügy

Vegyük górcső alá Brandon Mayfield említett ügyét! Nevezett oregoni ügyvéd, gyakorló muszlim, felesége egyiptomi menekült. Katonaviselt személy, egy családtag perben képviselt olyan férfit, akit terrorizmussal vádoltak, rajta kívül is tartott kapcsolatot olyan személyekkel, akiket terrorizmus gyanúja miatt megfigyelés alatt tartottak. A 2004. március 11-én csaknem kettőszáz halálos áldozatot követelő, Madridban történt pokolgépes merényletet követően a spanyol rendőrség egy gépkocsiban megtalálta és lefoglalta a detonátorokat, az azokat tartalmazó műanyag zsákon ujjnyomtörödékeket rögzített, és azokat megküldte az Interpolon keresztül az FBI laboratóriumába is. Az FBI ujjnyomatszakértői tévesen azonosították Mayfieldet, aki május során három hetet töltött letartóztatásban. Az eset rendkívül nagy felháborodást keltett, a daktiloszkópia rendkívül ritka tévedéseinek egyike, aminek azonban megítélésünk szerint semmi köze a szakértői elfogultsághoz.

A világhálón nyilvánosan hozzáférhető az FBI hivatalos „kincstári” magyarázata (URL3), amiben leírják, hogy a szakértő az IAFIS (Integrated AFIS), az FBI AFIS-rendszere által felkínált „lehetségesen azonos” ujjnyomatok közül azonosította Mayfield ujjnyomatát, majd ezt egy második szakértő is megerősítette. Később, mikor a spanyol hatóságok kétségüket fejezték ki az azonosítást illetően, két FBI szakértő utazott Madridba, és megállapították, hogy a téves azonosítás a rossz minőségű digitális kép miatt történt, tudniillik a spanyol rendőrség által megküldött digitális képen az ujjnyomot alkotó sajátossági pontok

a rossz minőség miatt „szokatlanul hasonló” voltak a Mayfield nyomatában lévő sajátossági pontokhoz.

A világhálón nyilvánosan elérhető továbbá az amerikai szövetségi Igazságügyi Minisztérium Főszemléltői Hivatalának (US DOJ OIG) 330 oldalas jelentése (URL4), ami 12–13. oldalán kategorikusan cáfolja, hogy a fénykép rossz minősége, vagy az eredeti bűnjel hiánya hozzájárult volna a tévedéshez. Cáfolja továbbá az FBI olyan korabeli védekezését is, ami ma már nem található meg a szövetségi nyomozóhivatal honlapján, miszerint a nyom valójában nem is volt azonosításra alkalmas.

2004 júniusában az FBI Akadémián úgynevezett nemzetközi panelt hívtak össze külsős ujjnyomszakértőkből, hogy megvitassák a félreazonosítás lehetséges okait. A „nemzetközi panel” (mert a hét főben van egy kanadai és egy angol) véleménye szerint a tévedés oka az volt, hogy az elsőként eljáró szakértő nem követte az ACE-V módszertan lépéseit, azaz egyből az összehasonlítással kezdett, ami miatt elkerülték a figyelmét a nyom és nyomat közti különbségek. Másrészt a két másik szakértőt jelentősen befolyásolta az, hogy ismerték az elsőként eljáró szakértő véleményét az azonosságról (Stacey, 2004). Harmadrészt a szakértő túlságosan bízott az IAFIS-rendszerben, egy rendkívüli tárgyi súlyú ügyben, érthető nyomás alatt. Ez utóbbi érvet az OIG-jelentés lényegében ugyancsak elvetette, de a szakirodalomban ettől még fel-fel bukkan (Dror & Mnookin, 2010; Kassin, Dror & Kukuczka, 2013; Czebe & Kovács, 2015; Cuellar, Luby & Mauro, 2021).

Az OIG-jelentés részletesebben és aprólékosan veszi sorra a nyom és Mayfield nyomatának hasonlóságát. Közrejátszott ugyanakkor (az OIG-jelentés szerint) a fordított összehasonlítás, azaz amikor nem következetesen a nyomot hasonlítják össze a nyomattal, hanem néha a nyomatot is a nyommal – ennek eredménye általában az, hogy a szakértő „bele kezdi látni” a jó minőségű nyomatban élesen kivehető jellemzőket a nyomba is. Ezen kívül közrejátszott a „harmadik szintű jellemzőkre” (fodorszál pereme, pórusok, lesüllyedt fodorszálak) való téves támaszkodás, és a „második szintű jellemzők” (az egyes minúciák, azaz sajátossági pontok) tekintetében kétségtelenül fennálló különbségek nem megfelelő magyarázata. Tudniillik az FBI szakértőinek véleménye az volt, hogy a különbségeket egy másik ujjal történt ráfogás magyarázza, ami a gyűrődő anyag (műanyag zsák) miatt látszik ugyanazon nyom részének.

Mind az FBI máig hozzáférhető „kincstári válasza”, mind az OIG részletes jelentése azt a magyarázatot kínálja, hogy a szakértő sajnálatos módon tévedett, amikor a rendkívül hasonló ujjnyomot azonosította, majd a „sikeres találat” a kiemelt tárgyi súlyú ügyben az ellenőrzésre hivatott szakértőket úgy befolyásolta, hogy rábólintottak az eredményre. Innentől kezdve pedig mintegy

kényszerpályán mozogva ragaszkodtak a téves véleményhez. Ez a hivatalossá vált, köztudatba beivódott, szakirodalomban széles körben hivatkozott nézet nem vet túl jó fényt sem a szakértőkre, sem a daktiloszkópia megbízhatóságára (Cole, 2005; Mnookin, 2008). A világhálón – sokkal több utánjárással – megtalálható azonban a Mayfield által az állam ellen indított per ítélete (URL5), aminek megállapított tényállása sokkal ijesztőbb lehetőséget villant fel. Igaz, a daktiloszkópia módszerét és a dolgukat szabályosan végző szakértőket felmenti.

A Mayfield által indított per a mi fogalmaink szerint leginkább alkotmányjogi panasz, de témánk szempontjából fontosabb, hogy a történeti tényállás megállapításai néhány pontban ellentmondanak az OIG-jelentésnek. Ezek közül a legfontosabb, hogy az FBI az első pillanatoktól fogva hozzáfért az IAFIS kandidátusi listán szereplő „nyomatok” valamennyi személyes adatához, ezért a jó minőségű digitális fénykép március tizenötödikei megérkezését követően a kandidátusi listán szereplő valamennyi személyről azonnal környezettanulmányt (az ítélet szóhasználata szerint „háttérelővizsgát”) készítettek. Ezt két nappal követően, 17-én (ami szerdai nap volt) azonosítja az FBI eljáró szakértője a helyszíni nyomot Mayfield nyomatával. Ezt követően az ellenőrzést egy harmincöt év tapasztalattal rendelkező „független” szakértő végezte, aki azonban az FBI-tól ment nyugdíjba, nyugdíjából foglalkoztatják időnként vissza. Karrierje során legalább háromszor rótták meg félreazonosítás miatt, a felperes szerint kifejezetten azért vették őt igénybe, mert szakmai előélete miatti bizonyítási vágyból lelkesen igazol minden elvégzett azonosítást. A felperes szerint ráadásul átadták neki nemcsak azt az információt, hogy Mayfieldet már azonosították, hanem a rá vonatkozó személyi körülményeket, például azt, hogy gyakorló muszlim. A következő igazolást a részleg egyik vezetője végezte el az FBI-nál, aki az OIG-jelentés szerint nem végzett valódi elemző és összehasonlító vizsgálatot, az „igazolást” a két szakértő munkája utáni adminisztratív aktus volt csupán. Az eredmények március 20-i közlését követően másnap (vasárnap) megindult Mayfield ellen a titkos nyomozás megfigyelésekkel, lehallgatásokkal, titkos házkutatásokkal.

Az OIG-jelentés szerint a spanyol rendőrség először március 22-én fejezte ki kételyeit az ügyben, akkor még nyomozati adatokra támaszkodva, amikbe nem illik bele egy, az Egyesült Államok nyugati partvidékén élő fehér ügyvéd. Az ítélet szerint április 2-án kapták meg Mayfield nyomatait a spanyolok, a jelentés ezt nem említi, azt viszont igen, hogy április 13-án írásban tájékoztatták az FBI-t, hogy Mayfield nyomatait kategorikusan kizárták. Ha ez az ügy valóban a szakértői elfogultságról szólna, vagy a daktiloszkópia megbízhatatlanságáról, akkor nagyjából itt véget kellett volna érnie. Ehelyett az FBI küldöttsége április 21-én Madridba utazott, hogy alaposan kifejtsék a szakvélemény helyességét.

Az OIG-jelentés szerint az FBI és a spanyolok eltérően érték meg az értekezletet, az FBI szerint a spanyolokat sikerült lenyűgözni és meggyőzni, a spanyolok szerint az FBI aprólékos előadása valóban lenyűgöző volt, de nem győzte meg őket. Ezt követően az Egyesült Államok madridi nagykövete folyamatosan „érdeklődött” a spanyol rendőrségtől, hogy mikor igazolják végre az FBI azonosítását. Május elején a nagykövetségen a spanyol sajtó érdeklődni kezdett a lehetséges amerikai szál iránt, amivel az FBI lépéskényszerbe került: május hatodikán Mayfieldet őrizetbe vették és letartóztatták; ennek során még csak utalás sem történt arra, hogy a spanyol rendőrség kategorikusan kizárta a gyanúsítottat. Május 19-én „a védelem ujjnyomatszakértője” ugyancsak azonosítja Mayfield nyomát – az idézőjeleket az indokolja, hogy az FBI által kijelölt három ujjnyomatszakértő közül kellett a védőnek egyet választani a független azonosításhoz. Ugyanezen a napon a spanyolok azonosították az elhalt Daoud nevű terroristát a műanyagzsákon lévő három ujjnyomtöredék nyomhagyójaként, közte annak a nyomnak a nyomhagyójaként, amit az FBI azonosított.

A másik személy beazonosításának tényéről az eljáró bírót a kormányservek úgy tájékoztatták, hogy bizonyos spanyolországi minősített adatok alapján kételemek merültek fel az FBI által megállapított azonosságot illetően. A bíró erre közölte, hogy ez nem olyan súlyú információ, ami miatt azonnal szabadítani kellene a gyanúsítottat. Május 20-án tájékoztatták a bírót – immár tényszerűen –, hogy a spanyolok valaki mást azonosítottak, de hozzátették, hogy szerintük akkor is Mayfieldé az ujjnyom. Később egy FBI-szakértő úgy nyilatkozott, hogy a nyom azonosításra alkalmatlan, mert mind Mayfield, mind Daoud nyomatával megegyezik, ami lehetetlen. Az FBI végül június 15-én azonosította Daoudot.

Mindezek alapján erős gyanú fogalmazódik meg bennünk, hogy itt nem „szakértői tévedés” történt, főleg nem „kognitív elfogultság” miatti tévedés. Minden tiszteletünk mellett, Dror demokratikus jogállamokban nőtt fel, tanult és dolgozik – érthetően előbb jut eszébe az „elfogultság” kifejezés, mint a „konceptió per”. Erős a gyanúnk, hogy az első pillanatokban pontosan tudták, hogy a kandidátusi lista egyetlen elemével sem azonos a helyszíni nyom. A kandidátusi listán szereplőkről környezettanulmányt készíteni tökéletesen szakmatlan megoldás; utána a muszlim terrorizmussal távolról összefüggésbe hozható személy nyomát kettő nappal később azonosítani, majd ezt igazoltatni egy álfüggetlen szakértővel pedig ijesztő lehetőséget vet fel. A spanyol kételemek folyamatos figyelmen kívül hagyása, a spanyol rendőrségre történő finom nyomásgyakorlási kísérlet mind arra utal, hogy itt bizony a gombhoz kerestek kabátot: Mayfield érintettségét eldöntötték, csak éppen a hasonló ujjnyomaton kívül semmi más adat nem volt ellene. (Jellemző, hogy mivel hosszú évek óta dokumentáltan nem hagyta el az Egyesült Államokat, április végén az FBI

jelentései szerint vagy eddig kiderítetlen álnéven utazott Spanyolországba, vagy még az Egyesült Államokban hagyta az ujjnyomait a zsákon, amit terrorista kapcsolatai vittek Madridba.)

A szakértői kognitív elfogultság

Dror (és Charlton) már említett elfogultságot vizsgáló kísérleteit négy szakkikben ismertették szerzőtársaikkal (Dror, Peron, Hind & Charlton, 2005; Dror & Charlton, 2006; Dror, Charlton & Peron, 2006; Dror & Rosenthal, 2008). Ezek hatására három, a forenzikus tudományokat gyakorlatban is művelő szakember szervezésében az IAI (International Association for Identification) 91. nemzetközi konferenciáján negyvenhárom ujjnyomatszaktő bevonásával kísérletet hajtottak végre a kontextuális elfogultság vizsgálata céljából, az eredményeket publikálták (Langenburg, Champod & Wertheim, 2009). Az általuk végzett kísérletben a szakértőket három csoportra osztották, az egyik csoport kommentár és plusz információ nélkül kapta meg a feladatokat, a második csoport esetében a feladatlapon rajta voltak „egy kompetenciafelmérést végző” szakértő megoldásai, a harmadik esetben pedig „egy nemzetközileg ismert szaktekintély” megoldásai voltak a feladatlapon. A szakértők után az ujjnyomat-azonosításról csak elméleti alapismeretekkel rendelkező egyetemisták három csoportjával is elvégezték a kísérletet. A szakértők körében történt egy téves azonosítás és három téves kizárás. Valamennyi tévedés abban a csoportban történt, amelyik nem kapott semmiféle kontextuális információt. A téves azonosítás az egyik „könnyű” nyomnál, a három téves kizárás az egyik „közepes” nyomnál történt; a legnehezebb nyom esetében nem történt hiba. Az egyetemisták csoportja sokkal rosszabbul szerepelt, és esetükben kimutatható volt a kognitív torzítás hatása (28 főből kilencen tévesen azonosították a „nehéz” nyomot annak hatására, hogy azt egy szaktekintély azonosnak jelölte; tizenketten nem tudtak dönteni, és csak heten döntöttek a kizárás mellett).

2023 szeptemberében a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Daktiloszkópiai Szakértői Intézetében 18 igazságügyi ujjnyomatszaktő részvételével kísérletet szerveztünk a kontextuális információk befolyásoló hatását felméréndő. A feladat során szándékosan rossz minőségű tenyérnyomok összehasonlítását kellett elvégezni. A szakértők egyik csoportja azt az információt kapta, hogy ez egy nemzetközi kompetenciateszt, ami érdekes kihívást jelent, az észak-európai országok kifejezetten nehéznek tartották. A másik csoport azt az információt kapta, hogy Moldovában őrizetbe vett férfi és nő azonosítását végezték el az ot-tani szakértők egy fegyveres rablás ügyében, és a gyanúsítottak védője fordult

az ENFSI ujjnyomatszakértői munkacsoportjához, mert véleménye szerint az azonosítás nem lett volna lehetséges a nyomok minősége miatt.

Az eredmények meglehetősen szórást mutattak. Volt két olyan nyom, amit egyöntetűen nyilvánítottak alkalmatlannak, és volt olyan, amit egyöntetűen azonosítottak. A többi öt nyom esetén volt szórás; egy esetben fordult elő téves kizárás, kilenc esetben nem nyilatkoztak, számos esetben pedig olyan jelzéssel éltek, hogy a nyomot alkalmatlannak nyilvánítják ugyan, de észlelik, hogy az nagyon hasonló valamelyik nyomathoz. Ennek legékeesebb példája az volt, ahol a két képen ugyanaz a nyom szerepelt – ezt többen még úgy is jelezték, hogy egyébként mindkét nyomot alkalmatlannak nyilvánították.

A legfontosabb megállapításunk a kísérletünk kapcsán, hogy a kontextuális információ semmilyen mértékben nem befolyásolta a szakértők munkáját. A szakértők között különbség volt megfigyelhető, például a „nem nyilatkozó” kilenc válaszból nyolc két szakértőhöz köthető, akik a nem egyöntetű megítélésű nyomok nagy részére nem nyilatkoztak, de egyikük azonosította a két utolsó fényképen szereplő nyomot (és felismerte, hogy ugyanaz a nyom), a másikat alkalmatlannak minősítette. Tehát megfigyelhető volt a különbség a szakértők között, de annak semmilyen korrelációja sem volt a feladathoz kapott kontextuális információval.

Összegzés az első részhez

Bármely forenzikus bizonyíték, bármely szakértői szakvélemény csak egy elem a bizonyítási eszközök sorában. Ráadásul önmagában tipikusan közvetlen bizonyíték: egy helyszínen talált ujjnyom nem „a bűnösséget” bizonyítja, hanem azt, hogy az a kéz ahhoz a nyomhordozó felülethez valamikor hozzáért. Minden más további bizonyítékok zárt láncát igényli. Veszélyesen leegyszerűsítő lenne az a hozzáállás, ami a szakértői elfoglaltságot (tévedést, pontatlanságot) jelöli meg az igazságszolgáltatás tévedéseinek fő okaként. A szakértő nem ítéletet hoz; nem az ügyet kell „megoldania”, hanem a kompetenciahatárain belül, a kirendelő kérdéseinek megválaszolásával kell segítenie az ügy megoldását.

Kovács és Czebe az ujjnyomatszakértőkre leselkedő kognitív torzítások között említi a kontextushatást, azaz „*az emberi percepció nem csupán a vizuális ingerek karakterisztikáitól, hanem összetett módon a megismerés alanyának belső paramétereitől, továbbá a megfigyelés kontextusától is függ.*” Mindezt illusztrálják is a számnak látszó betű, arcnak látszó emberalak stb. képeivel (Kovács & Czebe, 2017). Még szemléletesebb talán a szín érzékelése, ha más színek jelenlétében történik (Edmond, Tangen, Searston & Dror, 2015). Nem vitatva az

érzékelés kontextusának kiemelt jelentőségét a kriminalisztikai megismerésben (Petrétei, 2020), fontosnak tartjuk leszögezni, hogy éppen a daktiloszkópiában, éppen a bőrfodorszálok absztrahált rajzolatának vizsgálata során vajmi kevés hatása lehet. Az egyébként orvosszakértő és jogász szerzőpáros által felvetett problémák közül az általuk megerősítési heurisztikának nevezett kognitív folyamat valódi veszélyt jelent. Ide tartozik ugyanis az, amikor a szakértő az ACE-V módszertan szerinti összehasonlítás során nem egy irányban dolgozik, tehát nemcsak a nyomot hasonlítja össze a nyomattal, hanem fordítva is, a nyomatot a nyommal. (Ebben az esetben az általában sokkal jobb minőségű nyomat általában sokkal gazdagabb sajátosságait könnyen felfedezni vélheti a nyomban is, előbb-utóbb.) Ezt a fenyegetést a módszertan úgy igyekszik csökkenteni, hogy élesen elhatárolja egymástól az elemzés és az összehasonlítás lépéseit; az elemzés lezárultát követően „új”, addig nem észlelt sajátosságot nem túl szerencsés felfedezni a nyomban. Ezt egyébként a 2004-es hazai daktiloszkópiai kézikönyv is leszögezi, még hozzá úgy, hogy „*a nyomban található egyedi jellegzetességek összehasonlítása történik*” (Romanek, Solymosi & Tauszik, 2004), tehát nem a nyomtatban.

Az azonosítási folyamat átláthatóságára javasolt GYRO-rendszer színekkel használja a minúciák megjelölésére; zöld a tiszta és egyértelmű, sárga a nem túl jól látható, piros pedig a problematikus minúcia. Ezeket a jelöléseket az elemzés során kell a képre rajzolni; az összehasonlítás folyamán a nyomtat tanulmányozását követően a nyomban „felfedezett” új minúciát (vagy a pirossal jelölt minúciát) narancssárgával kell jelölni. Ez utóbbi átláthatóvá és mások számára is ellenőrizhetővé teszi a szakértő szakmai döntéseit. A GYRO betűszó, a színek angol nevének kezdőbetűiből ered (Langenburg & Champod, 2011).

Dror egy átfogó cikkében bemutatja a szakértői ténymegállapítási és döntési folyamatokat befolyásoló hat téveszmét és az elfogultság nyolc forrását (Dror, 2020). A források közül az ötödik a szervezeti tényező; a szerző azt a példát hozza, hogy ha egy szaktekintély kinyilatkoztat egy vizsgálat kapcsán, a szervezetben dolgozók hajlamosak lehetnek azt írni, amit a szaktekintély olvasni szeretne, és nem mernek majd más szakmai következtetésre jutni. Vagy ha a szervezetben kialakul a szokás, hogy a kollégák érdemi vizsgálat nélkül úgyis mindig jóváhagyják egymás azonosítását, az ugyancsak elfogultság forrása lehet (Kunkler & Roy, 2023). Ez pedig kiüresítené az akkreditált munkafolyamatokba kötelezően beépített olyan kontrollmechanizmusokat, amik a második szakértő vizsgálata révén az első szakértő esetleges hibáit, tévedéseit hivatottak kiküszöbölni. Rövidre zárva ezt az érvelést, erős és indokolatlan eufemizmusnak tartjuk az ilyesmit „kognitív elfogultság” jelzővel illetni; ezek az esetek büntetőjogi megítélés alá esnének (Petrétei, 2023).

Felhasznált irodalom

- Cole, S. A. (2005). More than zero: Accounting for error in latent fingerprint identification. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 95(3), 985–1078.
- Cuellar, M., Luby, A. & Mauro, J. (2021). A probabilistic formalization of contextual bias in forensic analysis: Evidence that examiner bias leads to systemic bias in the criminal justice system. *CrimRxiv*. <https://doi.org/10.21428/cb6ab371.db951e6a>
- Czebe, A., Kovács, G. (2015). The impact of bias in latent fingerprint identification. *6th IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications (CogInfoCom)*, (pp. 569–574). <https://doi.org/10.1109/CogInfoCom.2015.7390656>.
- Dror, I. E., Peron, A. E., Hind, S. L. & Charlton, D. (2005) When emotions get the better of us: the effect of contextual top-down processing on matching fingerprints. *Applied Cognitive Psychology*, 19(6), 799–809. <https://doi.org/10.1002/acp.1130>
- Dror, I.E. & Charlton, D. (2006). Why experts make errors. *Journal of Forensic Identification*, 56(4), 600–616.
- Dror, I. E., Charlton, D. & Peron, A. E. (2006). Contextual information renders experts vulnerable to making erroneous identifications. *Forensic Science International*, 156(1), 74–78. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2005.10.017>
- Dror, I. E. & Rosenthal, R. (2008). Meta-analytically quantifying the reliability and biasability of forensic experts. *Journal of Forensic Sciences*, 53(4), 900–903. <https://doi.org/10.1111/j.1556-4029.2008.00762.x>
- Dror, I. E. & Mnookin, J. L. (2010). The use of technology in human expert domains: challenges and risks arising from the use of automated fingerprint identification systems in forensic science. *Law, Probability and Risk*, 9(1), 47–67. <https://doi.org/10.1093/lpr/mgp031>
- Dror, I.E., Wertheim K., Fraser-Mackenzie P. & Walajtys J. (2012). The impact of human-technology cooperation and distributed cognition in forensic science: biasing effects of AFIS contextual information on human experts. *Journal of Forensic Science*, 57(2), 343–352. <https://doi.org/10.1111/j.1556-4029.2011.02013.x>
- Dror, I. E. & Langenburg, G. (2018) “Cannot decide”: the fine line between appropriate inconclusive determinations versus unjustifiably deciding not to decide. *Journal of Forensic Sciences* 64(1), 10–15. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13854>
- Dror, I.E. (2020). Cognitive and Human Factors in Expert Decision Making: Six Fallacies and the Eight Sources of Bias. *Analytical Chemistry*, 92(12), 7998–8004. <https://doi.org/10.1021/acs.analchem.0c00704>
- Edmond, G., Tangen, J. M., Searston, R. A. & Dror, I. E. (2015). Contextual bias and cross-contamination in the forensic sciences: the corrosive implications for investigations, plea bargains, trials and appeals. *Law, Probability and Risk*, 14(1), 1–25. <https://doi.org/10.1093/lpr/mgu018>
- Kassin, S. M., Dror, I. E. & Kukuczka, J. (2013): The forensic confirmation bias: Problems, perspectives, and proposed solutions. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 2(1), 42–52. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2013.01.001>

- Kovács G. & Czebe A. (2017). Egyes kognitív, emberi tényezők szerepe a szakértői véleményalkotásban. *Belügyi Szemle*, 65(10), 89–103. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.10.7>
- Kunkler, K. S. & Roy, T. (2023). Reducing the impact of cognitive bias in decision making: Practical actions for forensic science practitioners. *Forensic Science International: Synergy* 5(7), 100341. <https://doi.org/10.1016/j.fsisy.2023.100341>
- Langenburg, G., Champod, C. & Wertheim, P. (2009). Testing for Potential Contextual Bias Effects During the Verification Stage of the ACE-V Methodology when Conducting Fingerprint Comparisons. *Journal of Forensic Sciences*, 54(3), 571–582. <https://doi.org/10.1111/j.1556-4029.2009.01025.x>
- Langenburg, G. & Champod, C. (2011). The GYRO System – A Recommended Approach to More Transparent Documentation. *Journal of Forensic Identification*, 61(4), 373–384.
- Lynch, M. (2003). God's signature: DNA profiling, the new gold standard in forensic science. *Endeavour*, 27(2), 93–97. [https://doi.org/10.1016/S0160-9327\(03\)00068-1](https://doi.org/10.1016/S0160-9327(03)00068-1)
- Mnookin, J. L. (2008). The Validity of Latent Fingerprint Identification: Confessions of a Fingerprinting Moderate. *Law, Probability and Risk*, 7(2), 127–141. <https://doi.org/10.1093/LPR/MGM022>
- Petrétei D. (2020). Gondolatok a kriminalisztikai azonosításméletről. *Belügyi Szemle* 68(2), 7–22. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.2.1>
- Petrétei, D. (2023). The Siege of the Fingerprint Comparison. In Czenczer, O., Kovács, G. & Mészáros, B. (Eds.), *I. Ludovika International Law Enforcement Research Symposium Conference Proceedings*. (pp. 165–173). Hungarian Association of Police Science.
- Romanek J., Solymosi J. & Tauszik N. (2004). *Daktiloszkópia 1904-2004*. BM Duna Palota Kiadó.
- Stacey, R. B. (2004). A Report on the Erroneous Fingerprint Individualization in the Madrid Train Bombing Case. *Journal of Forensic Identification*, 54(6), 706–720.
- Starr, D. (2022). The Bias Hunter. Itiel Dror is determined to reveal the role of bias in forensics, even if it sparks outrage. *Science*, 376(6594), 686–690. <https://doi.org/10.1126/science.adc9480>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *The bias hunter – Itiel Dror is determined to reveal the role of bias in forensics, even if it sparks outrage*. <https://www.science.org/content/article/forensic-experts-biased-scientists-claims-spark-outrage>
- URL2: *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/228091.pdf>
- URL3: *Statement on Brandon Mayfield Case*. <https://archives.fbi.gov/archives/news/pressrel/press-releases/statement-on-brandon-mayfield-case>
- URL4: *A Review of the FBI's Handling of the Brandon Mavfield Case*. <https://oig.justice.gov/sites/default/files/archive/special/s0601/final.pdf>
- URL5: *Case 6:04-cv-01427-AA in the United States District Court*. <https://storage.courtlistener.com/recap/gov.uscourts.ord.70527/gov.uscourts.ord.70527.150.0.pdf>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lontai M., Pamzsav H. & Petrétei D. (2024). A szakértői elfogultság a büntetőügyekben. I. rész. *Belügyi Szemle*, 72(12), 2349–2364. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJA.2024.v72.i12.pp2349-2364>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Petrétei Dávid, aki a petreteid@nszkk.gov.hu e-mail címen érhető el.